

Προσόμοια-Απολυτική-Καθίσματα Μπαλασίου Ιερέως: 4. «Οίκος του Ευφραθά»

Ένα από τα αρχαιότερα μουσικώς τονισμένα προσόμοια είναι το "Οίκος του Ευφραθά". Η εκδοχή που συναντούμε στο Ειρμολόγιο Μπαλασίου Ιερέως φαίνεται ότι είναι αποτέλεσμα μακραίωνης ζύμωσης, και όπως συνήθως παρατηρούμε μελετώντας το εν λόγω Ειρμολόγιο, βρίσκεται μελοποιητικώς ανάμεσα στην νεώτερη εκδοχή του Πέτρου Λαμπαδαρίου και στην παλαιότερη του Θεοφάνους Καρύκη, παρουσιάζοντας μεγάλες ομοιότητες και με τα δύο και πιστοποιώντας για μια ακόμη φορά την θέση "κλειδί" που καταλαμβάνει στην ιστορική πορεία της Ψαλτικής Τέχνης, και ειδικότερα στην εξέλιξη του είδους του Ειρμολογίου.

Ο πρόλογος αυτός συναντάται στο πρώτο κίολας χφ μέσης γραφής, στον κώδικα 1218 του Σινά (Στιχηράριο, έτ. 1177). Με παραπλήσιο, σχεδόν ίδιο μέλος το βρίσκουμε και σε χφφ της επόμενης γενιάς (13ου-14ου αι.) όπως το Ambrosianus A 139 (ευχαριστώ τον κ. Ιωάννη Αρβανίτη για την αποστολή του σχετικού τεκμηρίου), το EBE 889 κ.α. Το μέλος είναι ένα απλουστευμένο στιχηραρικό μέλος, πολύ ομοιάζον με το μέλος του Ειρμολογίου Κουκουζέλου (τέλη 13ου, αρχές 14ου αι.). Απουσιάζουν, όμως, από αυτό οι εξάρσεις στην τριφωνία (νενανώ) που κάπως αρχίζουν να παγιώνονται στο Κουκουζέλειο μέλος και αποτελούν την βάση της μελοποιητικής λογικής που αποκρυσταλλώνεται στο μέλος του Θεοφάνους Καρύκη αρκετά αργότερα.

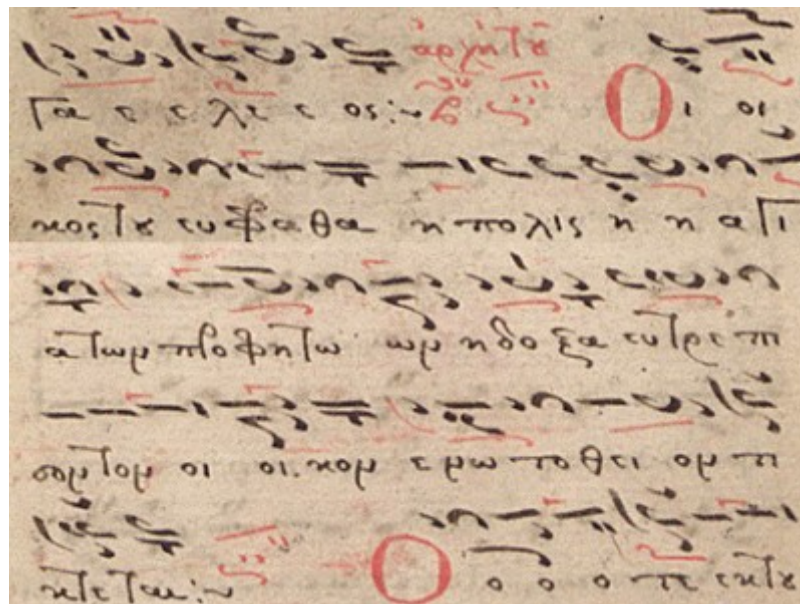
Πολύ σημαντικές (θα έλεγα κρίσιμης σημασίας) είναι οι ενδιάμεσες μελοποιητικές φάσεις του προλόγου αυτού που διακρίνουμε κατά την εκτίμησή μου αρχικώς στο χφ Διονυσίου 570 (και πάλι ευχαριστώ τον κ. Αρβανίτη για την αποστολή του σχετικού τεκμηρίου, αλλά και τα σημαντικά στοιχεία που μοιράστηκε μαζί μου σε συνομιλία που είχαμε) των μέσων του 15ου αι., και λίγο αργότερα στον κώδικα EBE 917 (αρχών του 16ου αι.), το γνωστό χφ του Ακακίου Χαλκεόπουλου.

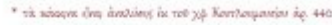
Στο πρώτο χφ αρχίζει να διαμορφώνεται η ιδέα της αρκτικής θέσεως που χαρακτηρίζει και στα μεταγενέστερα χρόνια το μέλος. Αντί παρακλητικής βέβαια, τίθεται δίφωνη πεταστή με συνεχές ελαφρόν σε επέκταση συλλαβής (ασυνήθιστη ορθογραφία για εναρκτήρια θέση, που συναντάται όμως και στο Ειρμολόγιο Καρύκη και ενισχύει την άποψη για μεταχείριση του μέλους του χφ αυτού παρόμοια με αυτήν των επόμενων ειρμολογίων), και μπορούμε να υποθέσουμε πως αν η ερμηνεία γινόταν τότε με κατά βάσιν 2 ή 4 χρόνους ανά συλλαβή, όπως στα μεταγενέστερα ειρμολόγια, το παραγόμενο μέλος θα έπρεπε να πλησίαζε αυτό της παρακλητικής. Εκτός αυτού, η εκδοχή του χφ της Διονυσίου μάλλον είναι και η πρώτη με ανάβαση στον νενανώ προ του τέλους, ενώ η καταληκτική θέση πάλι είναι σχεδόν ίδια με αυτήν του Καρύκη (εξίσου σημαντικό στοιχείο για την μεταχείριση του μέλους). Η καταληκτική ιδέα αυτή καθιερώνεται σε όλες τις μεταγενέστερες εκδοχές του μέλους.

Στο χφ του Χαλκεόπουλου έχουμε ουσιαστικά την βάση του μέλους που ψάλλουμε μέχρι και σήμερα. Η δίφωνη παρακλητική της ενάρξεως αλλά και όλη η πρώτη περίοδος του μέλους επαναλαμβάνεται στερεότυπα ειδικά στα πίο κοντινά σε εμάς Ειρμολόγια Μπαλασίου και Πέτρου. Το ενδιάμεσο τμήμα προέρχεται από το αρχαίο μέλος με κάποια διαρρύθμιση, ενώ η καταληκτική φράση με πέρασμα από το νενανώ προ του τέλους θα μπορούσε άνετα να ψαλλεί και σήμερα και να ακουστεί οικεία στα αυτιά του σημερινού Ψάλτη.

Φτάνοντας στο μέλος Μπαλασίου που δημοσιεύω εδώ σε δική μου εξήγηση, μπορώ να πω ότι αφενός φέρει όλη την μακραίωνη παράδοση του γνωστού προλόγου, αφετέρου αποτελεί την βάση (σε μεγάλο ποσοστό) του μέλους που κατέγραψε ο Πέτρος Λαμπαδάριος και έχει δημοσιευθεί εξηγημένο στο Ειρμολόγιο εκδ. 1825. Η ομοιότητα, μάλιστα, είναι τόσο μεγάλη που μου έδωσε το δικαίωμα (μάλλον με υποχρέωσε) να χρησιμοποιήσω την ορθογραφία των 3Δ για την εξήγησή του. Έλαβα υπόψιν βεβαίως και την εξήγηση που υπάρχει στον κώδικα 440 της Κουτλουμουσίου. Όπου υπάρχει λεπτότερη εξήγηση του μέλους ή κάποια παραλλαγή στο πάρσιμο θέσεως, αυτή τίθεται με κόκκινα πάνω από το κείμενο της εξηγήσεως, κάτι που έκανα και σε προηγούμενες εξηγήσεις προσομοίων Μπαλασίου.

Παραθέτω εδώ το πρωτότυπο κείμενο του προλόγου από τον ΕΒΕ 946 και εν συνεχεία την εξήγηση που επεχείρησα:

$$\frac{\tau}{H} \propto \frac{1}{B_{\text{eff}}}$$

β. Αν το κείμενο χρησιμοποιηθεί σε έκδοση ή απλά ως μουσικό κείμενο για ψάλλσιμο, παρακαλώ να αναγράφεται τον όνομα του πονήσαντος, όχι τόσο για την κατοχύρωση του κειμένου (αν επιθυμούσα

κατοχύρωση ή άλλα ωφέλη είναι προφανές ότι θα προέβαινα σε έντυπη έκδοση), όσο για την ανάληψη ευθύνης για τις τυχούσες ελλείψεις, και

γ. Οσάκις ψάλλονται τα ανωτέρω ιδιωτικώς, εν ευθυμία τραπέζης, ή αλλαχού, παρακαλώ θερμά τους αδελφούς ιεροψάλτες να μνημονεύουν τον πονήσαντα και να λένε ένα "Κύριε ελέησον" για αυτόν."